

Pacte Nacional per a l'Educació
OPORTUNITAT I COMPROMÍS

Idees per al debat

Família i educació

Presentació

L'Acord per a un Govern catalanista i d'esquerres planteja, entre d'altres, la necessitat d'assolir un Pacte Nacional per a l'Educació. Aquesta necessitat neix d'una doble consideració: del fet que l'educació és una prioritat del Govern i del convenciment que els canvis que necessita el nostre sistema educatiu han de tenir el màxim consens social possible.

D'altra banda, ens trobem davant la possibilitat de comptar amb un nou marc normatiu estatal respectuós amb les competències que en matèria d'educació té atribuïdes la Generalitat de Catalunya, amb el nou horitzó que ens obre la reforma de l'Estatut d'Autonomia i amb la voluntat del Govern de Catalunya d'elaborar la llei catalana d'educació per tal d'adequar el sistema educatiu a la nostra realitat social i nacional. Totes aquestes mesures legislatives ens ofereixen una oportunitat única per millorar substancialment l'educació i aportar l'estabilitat que necessita el sistema educatiu. És en aquest context on pren la màxima importància el debat per al Pacte Nacional per a l'Educació.

Ara iniciem un procés de debat que el Departament d'Educació vol obrir a tota la comunitat educativa i al conjunt de la societat catalana. El Pacte Nacional per a l'Educació ha de ser l'expressió del compromís amb l'educació que adquireixen els diferents agents socials i educatius. El debat que ara comencem neix amb una voluntat de diàleg, una voluntat per establir un ampli consens social i polític fruit de la participació de totes les parts implicades.

Us oferim, doncs, els documents que poden servir per orientar el debat públic per al Pacte Nacional per a l'Educació. Aquests documents són el resultat d'un encàrrec que el Departament d'Educació va fer a cinc grups d'experts arran del document-guió (recull d'aportacions) elaborat inicialment pel Consell Escolar de Catalunya per encàrrec de la consellera. És per això que les opinions i propostes que inclouen no tenen per què coincidir necessàriament amb les opinions del Departament, encara que entenem que són un bon punt de partida per començar el diàleg.

Els documents han estat redactats amb estils i formes diverses, una conseqüència lògica de la diversitat dels grups i de la pluralitat dels seus membres. No obstant això, tots han estat elaborats amb la voluntat d'oferir propostes i idees que facilitin el debat. En definitiva, es tracta de documents que caldrà enriquir i matisar amb les aportacions i suggeriments recollits a partir del debat de la comunitat educativa i del conjunt de la ciutadania.

Les millores en educació no són perceptibles a curt termini; per tant, es fa necessari fomentar projectes plurianuals i establir mecanismes d'avaluació i millora. Això, però, solament és possible donant estabilitat al sistema i procurant que la legislació educativa no es vegi sotmesa a canvis continuats. En aquest sentit, amb el Pacte Nacional per a l'Educació s'ha de

poder donar un sòlid fonament a la futura llei catalana d'educació per tal d'oferir un marc de confiança i seguretat als centres i a les famílies.

A diferència d'altres ocasions en què s'ha plantejat un debat a l'entorn del sistema educatiu de manera molt general, ara es pretén que aquest sigui el més concret possible. Dit d'una altra manera, passar de les grans línies a polítiques concretes que permetin d'incidir significativament en la vida dels centres.

Es pretén, doncs, no sols acostar l'acció educativa a l'entorn més proper d'escoles i instituts, sinó donar una nova dimensió al reconeixement del protagonisme que tenen els diferents agents educatius: professorat, famílies, entorn social, Administració local i Administració educativa en els processos d'ensenyament i d'aprenentatge. Aquesta nova dimensió comporta més autonomia per als centres i implica, també, l'assumpció de noves responsabilitats dels diferents agents educatius i, consegüentment, fa del principi de rendició de comptes un instrument fonamental per a la millora educativa.

Els currículums no formen part del debat per al Pacte Nacional per a l'Educació, tot i que una reflexió crítica sobre l'educació no pot donar-se per acabada sense fer-hi referència. Per això, el Departament d'Educació, a través de la Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa, posarà a debat aquesta qüestió durant els pròxims mesos.

S'han previst diferents camins per afavorir la participació en el debat. En primer lloc, els ciutadans i les ciutadanes de manera individual podran fer-ho a través del portal electrònic que s'ha creat amb aquesta finalitat. Una segona via de participació la constitueixen els consells escolars de centre, de localitat i territorials; per a això el Consell Escolar de Catalunya —màxim òrgan de participació de la comunitat educativa catalana— recollirà les aportacions d'aquests òrgans i, al mateix temps, debatrà els documents entre els seus membres, d'acord amb la seva autonomia de funcionament. A l'últim, els grups d'experts recolliran, mitjançant la fórmula que determinin, l'opinió i les propostes de les diverses entitats i organitzacions del món educatiu.

Només ens resta encoratjar-vos a participar en el debat, amb la seguretat que sols és possible millorar l'educació amb les aportacions que fem des dels diferents àmbits socials i des de la responsabilitat que compartim les famílies, el professorat, la societat i l'Administració educativa.

Ramon Simon i Campà
Coordinador de Política Educativa

Francesc Colomé i Montserrat
Director de Planificació Educativa

Barcelona, gener de 2005

Família i educació

COORDINADOR:

JOSEP M. TORRES

MEMBRES DEL GRUP DE TREBALL:

ROSER BATLLE, SARA BLASI, CRISTINA BRULLET, BLANCA CERCAS I JESÚS DELGADO

Introducció

La família és la primera instància socialitzadora de la infància i la seva acció sobre els processos educatius dels fills és fonamental. La idea que la família delega a l'escola les funcions socialitzadores és falsa. Per a bé o per a mal, la família sempre té una influència decisiva en el comportament de l'infant. Tant la família que té una interacció directa, regular i constant sobre l'infant —i practica una bona criança— com la família absent, poc atenta i desbordada, formen l'infant.

Per tant, tot i acceptar que l'expansió de l'escola i la creixent importància d'aquesta institució en la vida quotidiana de l'infant i jove ha fet augmentar el seu paper socialitzador, no podem dir en sentit estricte que l'escola hagi substituït mai la família. L'escola pot reforçar comportaments positius rebuts dins la família, pot compensar dèficits instrumentals, pot complementar la feina de la família, però mai no pot substituir-la.

És una obvietat que les relacions entre escola i família i la seva acció educativa, des de l'escola infantil fins a la secundària, haurien de ser complementàries i reforçar-se mútuament. Això implica un reconeixement mutu de la tasca que fa cadascuna, un esforç de comunicació i l'establiment de canals formals de relació. Aquesta relació es pot donar a diferents nivells —escola-famílies; aula-famílies; mestre tutor-família; famílies-famílies; famílies-escola-territori. Però en tot cas és l'escola —la institució amb més força comunitària i adreçada a afavorir la cohesió social— la que ha de portar la iniciativa en l'oferta de relacions i la que de manera clara i formal ha de facilitar espais i temps per a aquesta relació.

Als anys seixanta, setanta i vuitanta l'escola va assumir un paper cada vegada més central en l'educació de les noves generacions. Al nostre entendre, un dels efectes de la sobrevaloració de l'escola va portar a devaluar la feina de socialització primària que sempre han fet les famílies, sobretot les mares. L'expert en educació no veia els coneixements pràctics que mares i pares despleguen dia a dia dins la llar per ajudar a créixer els fills. Les escoles van arribar a creure massa en si mateixes, i les famílies també van creure massa en l'escola.

Avui les famílies esperen més de l'escola que allò que les escoles poden donar. Tot plegat denota, al nostre entendre, que falta més comprensió de les actuals condicions de vida i

treball d'uns i altres, de l'escola i de la família. Sobren les culpabilitzacions personals —a la família o a l'escola— i falta una millor comprensió del moment històric en què vivim, profundament marcat per les transformacions familiars i per les transformacions de l'escola i del treball.

El nucli familiar ha canviat darrerament: es tenen pocs fills, el nombre de mares que treballen fora de la llar s'ha incrementat, hi ha més famílies monoparentals i recompostes... Estem vivint un canvi en els rols familiars, en les formes i en els continguts que han sustentat aquesta institució en el passat. Això implica un increment de la incertesa sobre què ens oferirà el futur i, concretament, sobre quin serà el futur dels nostres fills. Tanmateix, si prenem una perspectiva històrica, podem veure clarament els efectes positius dels canvis que estem experimentant: a) la força de la dinàmica de l'equitat entre els sexes; b) el desig profund del fill i la voluntat de qui en té cura per assegurar el seu futur, i c) l'augment de l'esperança de vida, que ha incrementat el compromís i les solidaritats entre les generacions.

Però ens trobem amb el fet que l'organització social de la nostra vida quotidiana funciona amb esquemes temporals propis de la societat industrial del segle xx, suposant que dins les llars sempre hi ha una mare o una àvia disposada a atendre les criatures i els adults que treballen fora de la llar. Esquemes que són poc realistes si pensem que a la major part de les unitats familiars, les mares i els pares desenvolupen una feina remunerada.

L'aposta per la conciliació entre els diferents àmbits de l'activitat de les persones apareix com un element transversal que afecta el món de l'empresa, de la feina, de la família i de l'escola. L'escola està rebent molta pressió perquè doni solucions al problema, però té importants limitacions. Si bé pot buscar una adaptació de calendari i horaris més bona, també cal que ho facin les altres institucions. Perquè els horaris siguin més conciliables, cal un esforç col·lectiu i compartit des dels diferents sectors de la societat que hauria de poder recolzar sobre decisions polítiques i pressupostàries.

La participació de les famílies a l'escola té dos grans vessants. Per una banda, el desenvolupament de dispositius col·lectius que facilitin la interacció entre ambdues institucions i l'increment de la cohesió social; per una altra, el seguiment personalitzat del procés educatiu de cada infant en particular. Cal reforçar la participació individual de les famílies sense que això impliqui abandonar la participació més col·lectiva i comunitària.

En el procés d'individuació que estem vivint, l'acció compartida i coordinada entre l'escola, les famílies i la comunitat és més important que mai per als infants. Cal també tenir present que la societat no és un cos homogeni. Hi ha desigualtats i processos d'exclusió que afecten unes persones més que no pas unes altres. En aquest sentit, des de l'escola cal potenciar els mecanismes adequats de relació amb les famílies tenint en compte, en tot moment, la situació de cada família. Avui el debat és obert, i cal que mares i pares hi diguin la seva, i el marc escolar és un espai comunitari excel·lent per a aquesta trobada.

Per tot això creiem oportú afrontar les relacions entre família i escola des de quatre perspectives:

- La dimensió individual de la participació de les famílies a l'escola
- La dimensió col·lectiva de la participació de les famílies a l'escola
- L'escola i les necessitats horàries i de serveis de les famílies
- Les activitats educatives més enllà de l'horari lectiu

La dimensió individual de la participació de les famílies a l'escola

La dimensió personal de la participació hauria de ser assumida per totes i cadascuna de les famílies de l'escola. Darrere de cada infant o jove hi ha una família —convencional o no— que s'ha de responsabilitzar —i així és habitualment— de l'infant o jove i actuar en favor del seu creixement en el context familiar, escolar i social. En aquest sentit, el paper del professorat és clau.

És el mestre o la mestra qui ha de potenciar i facilitar la participació de les famílies en el seguiment de l'evolució escolar dels seus fills. Cada professor o professora ha de poder disposar de temps i eines per entrevistar-se amb cada família, pactar acords sobre accions que cal desenvolupar a casa i a l'escola, consensuar valors, demandes i rutines, orientar les famílies sobre les activitats extraescolars o de reforç adequades a l'infant, compartir amb les famílies els dubtes davant l'educació dels fills i filles, etc. Però cal també que les famílies s'impliquin amb l'escola. Els pares, mares i/o tutors i tutores han d'adoptar un compromís més gran, tot compartint amb el professorat el procés educatiu d'infants i joves.

L'actual complexitat del procés de socialització dels infants —en un entorn molt marcat pels mitjans de comunicació de masses i la presència de missatges i valors contradictoris— fa que l'acord entre la família i l'escola sigui més important que mai, perquè abans el "model" de bona criança donava per descomptades moltes coses respecte de l'autoritat dels pares i dels mestres, cosa que avui no succeeix.

Acollir els pares, compartir i pactar amb ells les finalitats de l'acció educativa —personalitzada en cada cas concret— és avui fonamental. Cal que tant les famílies com el professorat eduquin en els valors de la responsabilitat i l'esforç. Aquesta feina ineludible hauria d'anar acompanyada de l'acció col·lectiva del conjunt de famílies de cada grup-classe i de les propostes de formació de les famílies i el professorat procedents de les AMPA o de les escoles de mares i pares.

Propostes

1. **Establiment d'un "contracte" entre escola i família.** Es tractaria que a l'arribada a l'es-

cola es proposés a la família la signatura d'un breu document on —a l'estil d'un contracte— s'especifiquin quins són els deures i els drets de cada una de les parts, de manera que hi hagués un compromís clar tant dels pares com del centre en el projecte educador. El document faria referència al projecte educatiu del centre i inclouria tant aspectes d'adquisició de coneixement com hàbits de treball, de neteja, de comportament bàsic, i de mecanismes bàsics de relació família-escola (reunions generals d'escola, reunions del grup-classe, reunions amb el tutor o la tutora de l'alumne/a). En definitiva, seria el compromís de compliment de pautes mútuament acordades entre l'escola i la família quant a la formació integral de l'alumnat.

2. **Informació pública i clara del projecte educatiu del centre:** com està organitzat, qui fa què, a qui es poden adreçar, normes de funcionament, programes i metodologies, seguiment dels infants. Tot en un llenguatge entenedor per als pares i mares. Així, el centre hi guanyaria en transparència.

3. **Carta de serveis.** Definir i fer pública una carta de serveis del centre escolar que especifiqui detalladament tots els que s'ofereixen.

4. **Hores no lectives per a l'acció tutorial amb les famílies.** Regular normativament dues hores setmanals obligatòries, dins l'horari flexible i no lectiu del professorat, per dedicar-les a l'atenció de pares i mares.

5. **Permisos laborals per als pares.** Les famílies haurien de poder disposar de dos o tres permisos laborals anuals per assegurar la seva relació amb el professorat, aportant a l'empresa el certificat conforme han realitzat les entrevistes demanades per l'escola dels fills.

6. **Capacitació i formació del professorat.** Desenvolupar, mitjançant la formació inicial i permanent, les habilitats del professorat per realitzar entrevistes amb les famílies, saber escoltar-les i consensuar conjuntament accions educatives amb els fills i filles. Igualment, cal desenvolupar les habilitats per treballar en xarxa amb les famílies i l'entorn comunitari.

7. **Espais col·lectius de debat i reflexió.** La direcció del centre hauria de potenciar, col·laborant amb les AMPA o l'Escola de mares i pares, espais de reflexió sobre temes que afecten la dimensió personal de les relacions entre pares i fills, i entre mestres i alumnat (resolució de conflictes, salut alimentària, educació de les emocions, etc.), així com les relacions de l'escola amb la comunitat (comunitats d'aprenentatge, projectes educatius de ciutat, etc.).

8. **Reunions a l'inici del curs.** Cada centre hauria de regular la convocatòria d'una reunió inicial de mares i pares de cada aula durant el primer mes de funcionament del curs escolar, per explicar-los el funcionament de la classe i els objectius dels primers mesos. Els pares haurien de mantenir entrevistes amb el tutor/a per revisar aquests objectius amb relació als propis fills i filles.

9. **Orientació dels recursos socials en el territori.** Quan el professorat detecta problemes la reorientació dels quals sobrepassen les seves funcions, l'escola s'adreça a l'EAP, que informarà les famílies i, si escau, derivarà el cas vers altres serveis de suport existents en el territori (social, sanitari o complementari). A aquest efecte caldrà un protocol de coordinació, derivació i tractament dels recursos disponibles.

10. **Coordinació entre tots els agents educadors i els serveis de benestar social** per articular programes d'acollida de l'alumnat i les famílies nouvingudes.

11. **La direcció de l'escola** hauria d'assumir l'orientació i la supervisió de les relacions amb les famílies.

12. **PEC de 0 a 16 anys.** Afavorir tant com es pugui, especialment en els centres de nova construcció, la unificació de centres de primària i secundària, per tal de facilitar a les famílies un projecte educatiu coherent per als seus fills i filles.

La dimensió col·lectiva de la participació de les famílies a l'escola

Les associacions de mares i pares d'alumnes

L'activitat de les AMPA (famílies organitzades en els centres escolars) ha estat una característica singular de l'entorn educatiu català en els darrers vint-i-cinc anys i ha funcionat, fins ara, independentment de l'activitat reglada dels centres.

La capacitat de gestió assolida per les AMPA s'ha traduït en un important patrimoni social, i ha esdevingut el punt de referència i el canal natural de la participació de pares i mares i el lloc de suport, debat i promoció real del paper de les famílies en els centres escolars. Les dades següents confirmen la situació d'aquestes entitats: més d'un 95% dels centres educatius de Catalunya tenen una AMPA legalment constituïda; el grau d'afiliació de les famílies a l'AMPA és d'un 90%; i el 81% d'aquestes AMPA organitza activitats fora de l'horari lectiu.

En una primera fase la seva dinàmica s'ha centrat, de manera força generalitzada, en la suplència d'algunes de les responsabilitats de l'Administració educativa. Posteriorment ha evolucionat en forma d'activitats complementàries o extraescolars al centre, com són ara: la gestió del menjador escolar com a espai educatiu; les activitats complementàries com l'esport i la llengua estrangera; les activitats formatives com "l'escola de pares"; el finançament d'equips informàtics per al centre educatiu; l'acollida d'alumnes abans o després de l'horari lectiu; la compra i distribució de llibres de text; l'organització de colònies o sortides extraescolars, etc.

Per impulsar aquestes iniciatives, les AMPA han elaborat sistemes d'autofinançament i han

desenvolupat una important capacitat de gestió molt relacionada amb el temps no lectiu. Per tant, han reforçat l'economia social del seu entorn.

Si aquesta situació s'ha generalitzat a tot Catalunya ha estat possible gràcies al paper de les Federacions de pares i mares, les quals, amb els seus serveis i propostes globalitzades, han enfortit el teixit associatiu de les famílies a l'entorn de l'escola.

Els consells escolars de centre

És necessari clarificar el paper dels consells escolars de centre (CEC). Sovint s'espera que funcionin com a òrgans de gestió dels centres educatius, quan en realitat és molt difícil que compleixin aquesta funció.

No és possible que el consell escolar de centre actuï com a gestor eficaç perquè té una composició massa heterogènia: professionals remunerats, pares voluntaris, alumnes, representant del municipi i personal d'Administració i serveis. La pràctica demostra que quan es pretén que el CEC compleixi aquesta funció, la responsabilitat de la gestió del centre queda difosa, i això impedeix, justament, una bona gestió. S'aconsegueix just el contrari d'allò que es pretén.

La gestió ha de ser funció principal de la direcció del centre. El CEC hauria d'articular la participació dels diferents sectors de la comunitat educativa col·laborant en la bona dinàmica i gestió del centre.

El percentatge de pares que voten per escollir els seus representants al CEC, o el nombre de pares que assisteixen a l'assemblea ordinària de l'AMPA no s'han de considerar com únics indicadors de la participació de les famílies. Allò que realment interessa és avaluar la participació social que s'impulsa en el centre a través de la iniciativa de les AMPA.

Propostes

Sobre el reconeixement de les AMPA

1. Reconèixer el paper de les AMPA com la via de participació col·lectiva de les famílies en el centre educatiu i en el sistema educatiu.
2. Declarar les AMPA com associacions d'utilitat pública.
3. Introduir mesures fiscals que comportin aquest reconeixement i que facilitin la seva tasca.
4. Considerar les AMPA gestores dels recursos que l'Administració aporti per a les activitats que els són pròpies, amb l'objectiu d'evitar discriminacions.

Sobre la formació de mares i pares

5. Impulsar una política de formació adreçada a les famílies que tingui com a prioritat els programes innovadors de formació.
6. Aprofitar l'estructura de les escoles de mares i pares creades per les federacions d'AMPA, evitant duplicar esforços.
7. Promoure programes de formació o escoles de mares i pares orientades en tres sentits: la formació per a la funció parental, la formació per a la participació en els centres escolars, i la formació per a la implicació comunitària (comunitats d'aprenentatge, projectes educatius de ciutat, etc.).

Sobre la comunitat escolar

8. Fomentar i afavorir espais de diàleg i confrontació d'idees entre família, educadors i direcció del centre, a fi d'acostar les famílies als educadors i fer contínues i coherents les pràctiques educatives.
9. Articular mecanismes de col·laboració entre les AMPA i els equips directius dels centres.
10. Considerar el foment de les relacions entre l'AMPA i l'equip docent com una responsabilitat pròpia de la direcció del centre.
11. Tenir en compte la valoració de l'AMPA en el procés d'avaluació interna i externa del centre.

Sobre el consell escolar de centre

12. Redefinir la funció del CEC com a marc de participació, recollida i debat de les iniciatives de la comunitat educativa, atorgant clarament a la direcció del centre la funció de màxim òrgan de gestió.
13. Promoure la participació de les famílies al CEC, especialment a través de les AMPA, entenent aquesta participació com una aportació concreta a la bona gestió del centre.

L'escola i les necessitats horàries i de serveis de les famílies

- a) L'anàlisi comparativa dels horaris i calendaris escolars demostra que a l'ensenyament primari el nombre de dies i hores lectives per curs no és diferent del de la majoria dels països

europèus. La distribució de la jornada entre el matí i la tarda és adequada si es pensa en el rendiment dels alumnes, però el parèntesi del migdia a l'escola pública (dues hores i mitja o tres) sembla massa ampli.

b) D'altra banda, a l'educació primària hi ha actualment una diferència de cinc hores setmanals entre l'horari escolar de la majoria dels centres privats concertats i el dels públics. Aquesta sisena hora diària està sovint dedicada a la realització d'activitats complementàries, que són voluntàries i de pagament per part de les famílies. Això diferencia alumnes i centres, segons que ofereixin o no aquesta atenció a l'alumnat.

c) A l'ESO els alumnes disposen generalment d'una o dues tardes lliures a la setmana. Aquesta situació, especialment a primer i segon, crea moltes disfuncions familiars per la dificultat que tenen les famílies per atendre els fills i filles. Ara bé, també es considera que tenir alguna tarda sense classe pot ser bo perquè els nois i noies aprenguin a gestionar el seu temps no escolar, sobretot al segon cicle.

d) L'oferta del servei d'acollida de matí o de tarda, que actualment ja ofereixen molts centres mitjançant l'AMPA, aconsegueix la funció d'ajuda a la conciliació dels horaris familiars i els escolars. És, per tant, una bona iniciativa per desenvolupar en tots aquells centres que avaluin la seva necessitat.

e) La comunicació i l'intercanvi entre les famílies i l'escola és molt important. A causa de les obligacions laborals, sovint els pares i les mares tenen dificultats per assistir a les reunions amb els tutors quan aquestes es convoquen en l'horari escolar. Les administracions, les AMPA, els equips docents i les empreses han de facilitar la trobada entre professorat i família creant dispositius efectius perquè aquestes reunions puguin tenir lloc.

f) El total de dies de vacances escolars a Catalunya no és diferent del que tenen els altres països europeus. Tanmateix, resulta atípic la seva distribució al llarg del curs, a causa d'una concentració excessiva de dies de vacances en el període estival i l'existència de períodes lectius molt llargs sense descans.

A l'estiu, les onze setmanes actuals mantenen massa temps els alumnes deslligats de l'activitat escolar. Tot i això, un període llarg de descans és bo per als alumnes, per trencar la rutina i els horaris fixats del curs, i perquè és convenient que tinguin altres espais de socialització a més a més del de l'escola; també és bo per al professorat, per al seu descans i perquè pot dedicar un cert temps al reciclatge i preparació de la docència, cosa que assegura una educació de qualitat. Però cal anar cap a una reducció del període de vacances estiuenques que s'hauria de compensar amb increments equivalents en altres èpoques de l'any. El repté és aconseguir un calendari més racional que s'ajusti a la programació dels centres, amb períodes lectius homogenis i una distribució de les vacances d'acord amb aquesta programació.

g) La distribució de les vacances no estivals està determinada principalment per festes populars i celebracions religioses, però no sembla la més adequada per optimitzar el rendiment dels alumnes. El període més problemàtic és el de gener a juny. La variabilitat en les dates de celebració de la Setmana Santa provoca sovint que el segon trimestre resulti excessivament llarg. També es constata un cert descompassament entre la programació trimestral “real” dels centres i els trimestres del calendari escolar.

h) Catalunya és un país molt divers pel que fa al clima i a la realitat social, de manera que un determinat calendari escolar pot ser adequat per a algunes comarques però no ser-ho per a d'altres. Caldria fugir de la uniformitat i pensar que hi pot haver solucions diverses als temes d'horari i calendari segons les peculiaritats socials i climàtiques de cada territori.

Propostes

1. **Sobre l'horari del dia a dia.** Dedicar una hora del migdia a activitats complementàries de reforç i aprofundiment de les matèries del currículum que en cap cas s'hauria d'incrementar, proposades pel professorat, aprovades pel CEC i vinculades al PEC, a tots els centres públics. Tots els centres haurien de poder programar aquesta sisena hora. Cal estudiar un sistema de finançament que tendeixi a la gratuïtat (aportacions del Departament d'Educació i de l'administració local, copagament, sistema de beques, etc.).

2. **Sobre el servei d'acollida.** Cada centre hauria d'estudiar la necessitat del servei d'acollida de matí i/o de tarda. També cal estudiar un sistema de finançament que descarregui d'aquesta despesa les famílies amb menys recursos (copagament família-Administració, sistema de beques, bonificació de les empreses, aportacions de l'Administració local, etc.).

3. **Sobre el calendari d'inici i final de curs.** Iniciar el curs lectiu la segona setmana de setembre. Ara bé, l'escola ha d'estar oberta als alumnes de l'1 de setembre al 30 de juny. La primera setmana de setembre (de l'1 al 8) i la darrera de juny (del 25 al 30) s'organitzaran com a període d'acollida, amb activitats complementàries i extraescolars. Cal estudiar el seu sistema de finançament perquè tendixin a la gratuïtat (aportacions de les administracions autonòmica i local, copagament, sistema de beques, bonificacions de les empreses, etc.).

4. **Sobre la setmana no lectiva del segon trimestre.** Partint d'un marc regulador general elaborat per l'Administració educativa, quant al nombre de dies, hores lectives, temps total de vacances i intervals horaris, cada centre podrà reconvertir en setmana no lectiva —però amb el centre obert— alguna de les setmanes del mes de febrer o març. Caldrà tenir cura, però, que no tots els centres coincideixin en unes mateixes dates.

5. **Sobre l'adaptació al clima de la zona geogràfica.** Les administracions territorials (municipal, comarcal), els consells escolars municipals i les AMPA han de poder arribar a acords

referents als horaris i els períodes de vacances de les escoles del seu àmbit. És important que l'horari s'adeqüi a les característiques socials i climàtiques de l'entorn.

6. **Sobre els llibres de text.** Aconseguir la gratuïtat dels llibres de text per a les famílies amb pocs recursos, tendint cap al seu cofinançament.

7. **Sobre les sortides i les colònies escolars.** Dotar els centres d'un sistema de beques per assegurar que tots els infants puguin realitzar les sortides i colònies programades per l'escola, amb una retribució compensatòria per als professionals docents.

8. **Sobre les beques de menjador escolar.** Revisar la dotació automàtica de beca de menjador a l'alumnat que fa servir el transport escolar finançat per l'Administració. A canvi, cobrir el cost real de menjador a aquelles famílies amb pocs recursos.

Les activitats educatives més enllà de l'horari lectiu

Les noves necessitats socials de les famílies i els infants estan provocant una demanda creixent de serveis i activitats extraescolars dins i fora de les escoles, per als *períodes d'abans i de després de l'horari lectiu*, en la *franja horària de migdia* i en les *èpoques de vacances*. Paral·lelament, cada vegada hi ha més famílies que veuen que no n'hi ha prou amb el temps escolar per assolir una formació integral dels joves i que cal cercar altres espais i oportunitats per a la convivència i l'oci que facin possible que l'activitat educativa sigui una realitat més enllà de l'horari lectiu.

En les circumstàncies actuals no es pot demanar a l'escola que assumeixi tota sola aquest repte i encara menys que ho faci dins l'horari lectiu. Avui dia l'ensenyament reglat ha deixat de tenir l'exclusiva en l'acció educativa fora de l'àmbit familiar, i s'ha donat pas a altres agents educatius que, des de dins i fora de l'escola, es coresponsabilitzen en aquesta tasca tan complexa.

El temps lliure és un temps educatiu i la seva importància qualitativa i quantitativa serà cada vegada més gran. És un temps de valoració social a l'alça, que pot fer més profundes les diferències socials entre els infants i adolescents i les seves famílies si no disposa d'un plantejament educatiu clar i si permet que sigui el mercat, per si sol, qui decideixi com s'organitza.

A Catalunya, el teixit social ha generat fórmules diverses per adaptar-se al temps actual. L'oferta educativa no lectiva s'ha canalitzat principalment a través de les escoles, de les AMPA, dels centres d'esplai, de les entitats culturals o esportives i de la iniciativa privada.

L'oferta educativa, més enllà de l'horari lectiu s'ha convertit per a les famílies en un element

important a l'hora de triar escola. Això ha estat possible gràcies al treball de molts voluntaris i voluntàries des de les AMPA i al suport dels equips de mestres i professorat; i, massa sovint, malgrat l'absència dels recursos i del reconeixement institucional necessaris.

El servei de menjador, els serveis d'acollida del matí, les activitats extraescolars, o els casals en períodes de vacances, representen un plus de qualitat per als centres que els programen i afavoreixen l'acostament de les famílies als centres, potenciant una participació més activa en l'educació dels infants.

D'altra banda, també és bo assenyalar-ne les febleses: el model basat en el voluntarisme més estricte pot acabar fent inviables les pròpies activitats i serveis. L'exigència de qualitat i la necessitat d'atendre aspectes legals, laborals i educatius, fan que la gestió d'activitats sigui d'una complexitat cada vegada més gran, alhora que les responsabilitats associades també són majors. Aquests aspectes poden arribar a descoratjar certs sectors de famílies compromeses.

Paral·lelament a la trajectòria de les AMPA, el paisatge pedagògic català de l'educació "més enllà de l'horari lectiu" s'ha anat enriquint amb l'aportació de les entitats d'educació en el lleure, amb un fort component voluntari, organitzant colònies, casals, campaments, esplai de cap de setmana i, en alguns casos, esplai de funcionament diari.

Des de fa temps, però, les entitats d'esplai han començat a col·laborar amb les escoles en la prestació de serveis i activitats extraescolars. Actualment viuen un procés de professionalització creixent, alhora que impulsen un nou perfil educatiu, el de l'educador en el lleure. La seva presència s'ha fet més visible i més ferma, així com la dels moviments i federacions que les agrupen.

Tres reptes clau: qualitat, equitat i coresponsabilitat

L'educació no formal en el context social actual té tres reptes bàsics: la qualitat, l'equitat i la coresponsabilitat.

L'exigència per part de les famílies és cada vegada més gran. Cal que aquestes activitats i serveis, en la mesura en què cada vegada requereixen més coneixements i preparació específica, es realitzin de manera professionalitzada, amb la màxima competència i qualitat, amb una gran adaptabilitat i una avaluació permanent.

D'altra banda, es tracta d'aconseguir que l'altre temps educatiu sigui per a tots i totes sense exclusions. Els serveis educatius no han de discriminar cap infant, adolescent o família per raons culturals, de gènere, ètniques, religioses o econòmiques. Les entitats sense ànim de lucre i de servei públic són les més indicades per desenvolupar aquests serveis. Estan arrela-

des al territori, tenen experiència educativa en el món del lleure amb nens i joves i compaginen la participació de voluntaris amb criteris de qualitat i de professionalització.

Finalment, per afrontar els nous reptes esmentats, el centre educatiu ha d'enfortir la vinculació al territori, per tal que tots els agents de la comunitat educativa —mestres, famílies, Administració local, espais i associacions— assumeixin la coresponsabilitat de l'educació. Les respostes de proximitat, arrelades al territori, són les més eficaces i les que resolen més bé els reptes de qualitat i de consolidació dels projectes.

Les famílies han d'implicar-se fortament en l'ocupació del temps lliure dels infants i adolescents, i no delegar en l'escola o l'institut la resolució d'aquest espai educatiu.

El professorat també s'hi ha de poder implicar, assegurant que les intervencions en el lleure són coherents amb el projecte educatiu de centre i donant suport a la seva tasca.

Les administracions públiques han de garantir el suport infraestructural, vetllar per la qualitat i assegurar que la població amb més dificultats pot accedir a aquests tipus de serveis.

Les associacions i les entitats de lleure han d'aportar el seu bagatge de treball educatiu en el temps lliure dels infants i dels adolescents.

No hem d'oblidar, però, que coresponsabilitzar no és delegar, diluir o disminuir la importància. Ben al contrari, avui més que mai les famílies han de valorar l'educació dels seus fills i filles, han de destinar-hi temps i energia. Han de formar-se, discutir, acordar, buscar aliats, fer pinya... per consolidar la funció parental i posar l'educació entre les primeres prioritats de la societat.

Propostes

Sobre la importància educativa de les activitats i la seva qualitat

1. **Promoure la coherència educativa** entre les activitats i serveis extraescolars i els projectes educatius dels centres i de ciutats. El plantejament d'aquestes activitats ha de tenir l'aprovaçió del CEC i el suport dels altres agents educatius.
2. **Elaborar un currículum de qualitat** adaptat al moment actual i complementari a l'educació formal, partint de les característiques dels infants i els adolescents catalans, la seva vida, el seu univers cultural i motivacional i les seves mancances educatives.
3. **Promoure la professionalització i la formació especialitzada**, acollint el capital social que representa el voluntariat. Cal una oferta suficient de formació específica i exigir-la com a requisit imprescindible per treballar en aquest sector.

4. **Compactar els serveis sempre que sigui possible**, per millorar l'estabilitat dels equips. La compactació de serveis proporciona als monitors paquets de feina més sòlids i permet unes condicions laborals més satisfactòries.

5. **Potenciar la figura del coordinador o coordinadora**, bé sigui impulsant la figura de l'educador social a les escoles, o la del mestre en comissió de serveis, o donant suport directe als recursos humans de les entitats sense afany de lucre.

6. **Regular els aspectes bàsics de les activitats**, sense caure en reglamentismes, coordinant criteris entre els departaments de l'Administració: les ràtios, els preus, la formació, els aspectes laborals, la seguretat i la responsabilitat.

Els ajuntaments han de tenir un paper dinamitzador, facilitador i de coordinació territorial d'aquestes activitats. Així mateix, en la mesura que es tracta d'una educació no formal, a la Secretaria General de l'Esport i a la de Joventut, així com al Departament de Cultura i al de Benestar i Família els correspon també la implicació i participació interdepartamental en l'oferta d'aquestes activitats socioeducatives.

7. **Crear un observatori de l'altre temps educatiu**, impulsat des de l'Administració, que tingui la participació activa de tots els sectors implicats, per analitzar permanentment la situació del sector i fer propostes d'ordenació i millora.

Sobre l'equitat

A) Mesures per reduir el cost dels serveis

8. **Elaborar un estudi sobre la dimensió social i econòmica** de les necessitats familiars i socials quan al temps lliure dels infants, per tal d'aclarir què costaria que tots gaudissin de temps lliure educatiu i prendre les mesures oportunes.

9. **Proporcionar avantatges fiscals i reducció de quotes de la Seguretat Social** per a les entitats sense afany de lucre que proporcionen aquests serveis, per tal de reduir els preus finals i potenciar la consolidació de l'economia social en el sector.

10. **Promoure nous filons d'ocupació i crear contractes bonificats de monitors**, per tal d'incentivar l'ocupació en uns col·lectius que molt sovint tenen dificultats per trobar feina i alhora facilitar la reducció dels preus finals de les activitats i serveis. En aquest sentit, cal establir convenis de col·laboració entre el Departament d'Educació i les secretaries generals de l'Esport i de Joventut, el Departament de Cultura, i el Departament de Benestar i Família.

B) Mesures per universalitzar l'accés per part de tothom

11. **Instaurar el cofinançament de les activitats i els serveis**, amb la coresponsabilitat de les famílies, les administracions públiques, i les empreses on els membres de la família treballin, com a mesura bàsica per afrontar el finançament.

12. **Atorgar beques específiques a les famílies amb necessitats econòmiques i socials**, a través dels programes del Departament de Benestar i Família i de les àrees de Benestar Social dels ajuntaments.

13. **Definir "zones educatives preferents" per a la promoció intensiva de les activitats i serveis extraescolars** en els barris o poblacions en què d'una manera generalitzada tota la comunitat està afectada de greus mancances.

Sobre el treball en xarxa

14. **Prioritzar, sempre que sigui possible, els acords de les escoles i les AMPA amb les entitats de lleure sense afany de lucre**, per tal de desenvolupar aquesta tasca afavorint l'associacionisme, la cohesió social i la qualitat de vida als territoris.

15. **Transformar els consells escolars municipals en consells educatius municipals**, per tal que s'incorporin les entitats de lleure i altres iniciatives educatives i culturals de les poblacions i es reforcin els projectes educatius de ciutat.

16. **Transformar el Consell Escolar de Catalunya en Consell Educatiu de Catalunya** per tal que incorpori una representació del sector del lleure educatiu i s'afavoreixi el reconeixement del temps lliure infantil i juvenil com a espai educatiu.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ I EL DEBAT

1. El professorat, ha de dedicar més temps a l'atenció individualitzada a les famílies? Per què sí? Per què no?
2. És convenient i viable l'establiment d'un contracte de coresponsabilitat entre la família i l'escola? Quins compromisos haurien d'adquirir els pares i les mares? I el professorat?
3. El consell escolar de centre, ha de ser un òrgan de control de la gestió o només de participació?
4. És oportuna la participació d'un representant del municipi en els centres privats concertats igual com ho fan als centres públics?
5. És convenient canviar el calendari escolar? En cas afirmatiu, com es podria compensar l'ampliació del calendari de dies lectius? Utilitzant els dies de pont? Fent horari intensiu durant els mesos de juny i setembre? Amb una setmana no lectiva entre febrer i març?
6. S'hauria de generalitzar la sisena hora complementària a l'escola pública, tal com ja es fa a l'escola concertada? Qui l'hauria d'impartir? Quina funció hauria de tenir?
7. Com es pot facilitar l'accés de tots els infants i joves a una educació de qualitat que vagi més enllà de l'horari lectiu?